

ภควัทคีตา

॥ भगवद्गीता ॥

กฤษณะไทวปาขนวุชาส
รจนา

เกียรติขจร ชัยเชียร
ปริวรรต

ขอพระคุณแห่ง ‘ทรศน’ นี้
จงบังเกิดแก่ผู้มันในธรรมทั้งปวง
ด้วยเทอญ

ต้นฉบับหนังสือ

ภควัทคีตา

(ฉบับแปล)

เกียรติกิจจร ชัยเชิธร

เผยแพร่ครั้งแรก กรกฎาคม ๒๕๔๕

ปรับปรุงครั้งที่ ๑ ธันวาคม ๒๕๔๗

พอนต์ AngsanaUPC_Pali, DV-TTYogesh Normal
ขนาดรูปเล่ม ๔.๒๕" x ๕.๗๕" หน้า ๒๒๐ หน้า

สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๖-๗

โดย เกียรติกิจจร ชัยเชิธร

www.syamkuk.org

ห้ามพิมพ์ ทำซ้ำ หรือจัดเก็บ-บันทึกไว้ ไม่ว่าในรูปแบบใด หรือไม่ว่าด้วยสื่อแบบใด ทั้ง
ทออิเล็กทรอนิกส์ หรือทางกายภาพใดๆ ทั้งรูปถ่าย การอัดสำเนา หรือรูปแบบทาง
สารสนเทศใดๆ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์หรือเป็นลายลักษณ์อักษร ไม่
ว่าทั้งหมดหรือเนื้อหาเพียงบางส่วนของหนังสือเล่มนี้ ยกเว้นการอ้างอิง เพื่อการวิจารณ์
หรือ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ตามที่กฎหมายอนุญาต.

ศุกมัสตุ

โอม ตต สต

ข้าฯขอน้อมอภิวันท์แด่องค์พระปรเมศวร พระผู้ทรงแผ่ชานไปทั่วทั้งจักรวาล ด้วยรูปนามอันหาปรากฏหารับรู้ได้ของพระองค์. ทรงเป็นพระประธานผู้คำชู้จักรวาลทั้งมวล อีกพระองค์คือปรมัตตสังข์ของสังข์ทั้งปวงในการรังสฤษฎ์ ผดุง อีกบรรลัษ ในอติภาวะของจักรวาล กาละ ภาวะ นียติ ยทฤจณา กูตา โยนิ อีกปुरुษ อันเป็นประดมเหนือการณ้ทุกสิ่ง ด้วยความปรากฏทั้งหลายนั้นต่างล้วนคือวิวรรธน์จากตรีษคุณของปรกฤติด้วยเดชแห่งมาษาของพระองค์ โดยแท้. อีกทรงเป็นผู้ให้การจुติซึ่งกมลโยนิ อันคือศรัณย์แห่งภพก่อนบรรลุซึ่งไกวลย. ข้าฯขอกฤตติลลชลิน้อมเสียรค้ำารพแด่องค์พระวาสุเทวะ ที่ทรงโปรดประทานกลาสังวาทของพระองค์อันมีแต่กษัตริย์อรชุนต่อมหาฤาษีวุยาส กอปรทั้งพระคณศผู้ทรงโปรดลิขิตอธบายทั้ง ๑๘ ของกิตาสาสตร์ อันประคัจจดังตโมนุทตโมหรที่จรัสแสงส่องทางแห่งธรรมะ ให้ข้าฯได้ทรรสนาสัตตวภาวะของอาดมันของตน สู่ห้วงอมฤตแห่งอไทวทศุรทฐา ด้วยพุทธิอันสิ้นแล้วซึ่งสังกา อีกจักดำเนียรให้สิ้นซึ่งการนิวัติสู่ตยุดิอีก ด้วยพุทธิธรรมในกรรมโยคะอันจักบังเกิดเหนือปรกฤติและกาละ สู่ปรมสถานแห่งองค์พระอิศวรอันเป็นคติ

ที่ควรถือปฏิบัติด้วยภักดียิ่ง ด้วยเพราะฉนวนแลภักตินั้นหาอาจแบ่งแยกได้ไม่.

ขอนมัสการพระองค์ พระผู้ทรงบัญชาให้ได้มาซึ่งอมฤตในกาลครั้งกวนเกษียรสมุทรนับพันครั้ง โภกีกครั้ง. ขอนมัสการ-นมัสการพระองค์นับร้อยล้านครั้ง. ชนทั้งหลายต่างร้องเกรงครำด้วยเสียงกฤโฆษดังกฤษณา ด้วยสรรเสริญในความเมตตาของพระองค์อันหาสิ้นสุดไม่ ดังกระแสน้ำธารอันประดังพรูไม่มีจบสิ้นลงสู่ซุ้รธรอันเปรียบได้ดั่งน้ำพระทัยของพระองค์.

ขอพระองค์ทรงอุปถัมภ์ อำนวยพรให้ข้าฯปลดเปลื้องจากศฤงขละแห่งอารมณ์ อันมีแต่อินทรีย์ทั้งปวงเพียงกษัย. ให้นิภูจาสู่โฆษะ พันเหนือสังสารวัฏแห่งความทุกข์ในความจำกดอันน่าสังเวชของศรีระ ในความเป็นสัตตที่ข้าฯสถิตย์อยู่ ให้สถาพรอยู่ในบรมสถานแห่งพรหมัน ชวันดิย์นรินด์ร์ ด้วยเทอว.

โอม สานติ สานติ สานติ โอม...

กีรติขจร ชยธีร

กัรติขจร จยधीर

กรกฎาคม ม.ศ. ๑๕๒๕

สารบาฬโศลก

๑.

อรุณวิยาทโยค

โยคะในความที่อดอยของอรุณ

|๑| ถ้อยคำถามของกษัตริย์รฤตราชภูรต่อสัณชัย |๒--๑๑| อรรถธิบายการจัดทัพทั้งสองโดยกษัตริย์ทุโรชแด่โอรณาจารย์ |๑๒-๑๕| อุโฆษแห่งสังข์อันเป็นการประกาศซึ่งปฐมการณ์ของการรบ |๒๐-๒๓| พิเคราะห์วาจาของกษัตริย์อรุณเมื่ออยู่ท่ามกลางระหว่างทัพทั้งสอง |๒๔-๓๓| ความโศกาของกษัตริย์อรุณในการต้องร่วมประหัตประหารระหว่างประยูรญาติ |๓๔-๔๔| ผลของบาปในการทำลายล้างวงศ์วานนั้นเปรียบเหมือนการสูญสิ้นคุณธรรมอันก่อให้เกิดวรณสังกร |๔๕-๔๗| ความสิ้นประสงค์ในการรบของกษัตริย์อรุณ

๒.

สาขชโยค

โยคะแห่งสาขชยะ

|๑-๓| พระกฤษณะทรงปลอบโยนกษัตริย์อรุณ |๔-๕| ถ้อยปรารภของกษัตริย์อรุณในการถวายนแด่พระกฤษณะเพื่อขอกลาบในความหมายของธรรมะ (หน้าที่) ของตน |๑๐-๑๓| ‘ปุรุช’ นั้นหามีเริ่มต้นหรือสูญสิ้นไปไม่ |๑๔-๑๕| สรีระเป็นเพียงมาตรของอารมณ์ในการรับรู้ซึ่งความสุขและความทุกข์ |๑๖-๒๕| ภาวะของ ‘สัต’ และ ‘อัสติ’

และกล่าวจนในภาวะของ ‘ปุรุช’ อันแยกจากภาวะของ ‘สรีระ’ |๒๖-๒๗| สังสารวัฏในความเกิดและความดับ อันผู้รู้แจ้งย่อมไม่หวั่นไหว |๒๘| สภาวะของ ‘ภูติ’ ตามนัยของปรัชญาสาขชยะ |๒๙-๓๐| การรู้แจ้งใน ‘ปุรุช’ นั้นเป็นสิ่งยากนักที่จะเข้าใจได้ |๓๑-๓๘| การรบโดยปราศจากความมุ่งหวังแก่ตนนั้นเป็นธรรมของกษัตริย์ อันหาแปลเป็นอื่นด้วยบาปไม่ |๓๙-๔๑| ปฐมบทของโยคะ อันแสดงความสำคัญของโยคะและแนวทางอันเป็นเอก |๔๒-๔๔| บทวิภาษในสาระของปรัชญามิมังสาอันมุ่งเน้นแต่การประกอบยึดตามพระเวท |๔๕-๔๖| ความหมายของพระเวทในทรรศนะของปรัชญาสาขชยะ-โยคะ |๔๗| หลักทั้งสี่ (จตุรสูตริ) ของกรรมโยคะ |๔๘-๕๐| หลักของกรรมโยคะอันเห็นว่า ‘พุทธิ’ เหนือกว่า ‘กรรม’ |๕๑-๕๓| สภาพของพุทธิเมื่อบรรลุซึ่งกรรมโยคะ |๕๔-๗๐| ลักษณะของผู้สติดีมั่นในปรัชญา อีกทั้งอรรถธิบายในสภาพของอารมณ์อันมีผลต่อเนื่องถึงสภาพของพุทธิได้อย่างไร |๗๑-๗๒| สถานะแห่งพรหม

๓.

กรรมโยคะ โยคะแห่งกรรม

|๑-๒| ความสับสนของกษัตริย์อรชุนในความหมายของการประกอบกรรม และการสละกรรม |๓-๘| พระกฤษณะทรงสรุปแนวทางของกรรมอันประกอบด้วย ‘กรรมสำนุยาต’ อันเป็นแนวปฏิบัติของสาขชยะ และ ‘กรรมโยคะ’ อัน

เป็นแนวปฏิบัติของโยคะ |๕-๑๖| ความสำคัญของชัช (อันเป็นกรรมประเภทหนึ่ง) และ ‘ยชชจกร’ อันสร้างความสมดุลให้แก่โลก |๑๗-๑๘| ความพึงใจในอาคมมั่นคงของตน ทำให้กรรมไม่ปรากฏแม้ว่าผู้ผู้นั้นจะประกอบกรรมอยู่ก็ตาม |๒๐-๒๖| ความสำคัญของกรรมต่อการสงเคราะห์ประชาคมโลก อันเกิดจากการปฏิบัติตามผู้รู้แจ้ง |๒๗-๒๘| ความไม่เข้าใจในวิภาคของกรรม อันเกิดแต่คุณของ ‘ปรกฤติ’ ของผู้มีอวิชา |๓๐| พระกฤษณะทรงชี้แนะให้กษัตริย์อรชุนทรงประกอบกรรมเพื่อถวายแด่พระองค์ |๓๑-๓๒| ผลอันแตกต่างของผู้ประกอบกรรมด้วยศรัทธาและที่ขาดซึ่งศรัทธา |๓๓-๓๔| อำนาจของ ‘ปรกฤติ’ และการข่มอินทรีย์ให้อยู่ห่างจากอารมณ์ |๓๕| การประกอบกรรมอันปราศจากกามนั้นควรปฏิบัติให้เหมาะสมตามหน้าที่ของตน |๓๖-๔๑| กามเป็นสิ่งที่ผลักดันให้กระทำการข่มอินทรีย์เป็นการทำลายซึ่งกาม |๔๒-๔๓| ลำดับขั้นของการควบคุมตน อันมีสภาวะที่อยู่เหนือพุทธิเป็นสิ่งสูงสุด

๕.

ชุพานกรุมสนุชาสโยค โยคะแห่งฉาและกรรมสนุชาส

|๑-๓| วัฒนธรรมของการสืบทอดกรรมโยคะ |๔-๘| ทฤษฎีอันเกี่ยวกับอวตารของภาวะอันไม่จำกัด (พระปรเมศวร) มาเป็นภาวะอันจำกัด |๙-๑๐| ความรู้แจ้งในภาวะที่อยู่เหนือความเกิดและกรรม เป็นทางอันบรรลุดูพรหมัน |๑๑

๑๒| การถวายบูชาด้วยหนทางหนึ่งใด ย่อมได้รับสนองตามวิถีของหนทางนั้น |๑๓-๑๕| วรณะเกิดจากกรรมอันปราศจากความมุ่งหวังในผล ดังนั้นจึงควรถือปฏิบัติเป็นตัวอย่าง |๑๖-๒๓| ความหมายของ ‘กรรม’ ‘อกรรม’ และ ‘วิกกรรม’ |๒๔-๓๓| วิชาณสัณณิกษณ์ของยัล อันถือว่าเป็น ‘ชุลานยชุล’ ด้วย ‘พรหมพุทธิ’ เป็นการบูชาอันประเสริฐสุด |๓๔| การได้มาซึ่งฌานจากผู้มีฌานอันถูกต้อง (เลากิกศัพท์) |๓๕-๓๘| ผลของมาได้มาซึ่งฌาน |๓๙-๔๐| สรทธา เป็นสิ่งสำคัญในการทำให้บรรลุซึ่งฌาน |๔๑-๔๒| บทสรุปของโยคะและฌานอันทำให้วิชาในกรรมที่ประกอบนั้นสิ้นไป

๕.

กรรมสันยาสโยคะ โยคะแห่งกรรมสันยาส

|๑-๖| ปรัชญาแห่งสาขชยะ (กรรมสันยาส) และโยคะ (กรรมโยคะ) นั้น ต่างนำสู่เป้าหมายเพื่อการหลุดพ้นเหมือนกัน แต่หลักปฏิบัติของโยคะนั้นเหนือกว่า เพราะกรรมสันยาสโดยปราศจากกรรมโยคะนั้น ยากที่จะทำให้หลุดพ้นได้ |๗| การรู้แจ้งในอาตมันคือการหลุดพ้นนั่นเอง |๘-๙| อาตมัน (‘ปुरुช’) หาเป็นผู้กระทำความผิดใดๆไม่ |๑๐-๑๓| หลักปฏิบัติของโยคะทำให้อาจสำรวจตนอันเป็นหนทางสู่การหลุดพ้น |๑๔-๑๕| สภาพที่ปรากฏเป็นไปตามสภาวะของ ‘ปรกฤติ’ แต่ด้วยอวิชาจึงทำให้คนเข้าใจว่าอาตมัน (‘ปुरुช’) นั้นเป็นผู้กระทำและรับในผลของการ

กระทำนั้น |๑๖-๑๗| เมื่ออวิชาถูกทำลายไปด้วยฉานโดยสิ้นแล้ว ย่อมทำให้หลุดพ้นจากวิภูตสงสาร |๑๘-๒๑| ความเห็นเสมอกัน คือหลักธรรมหนึ่งของโยคะ ที่จะตัดพันธะอันมีต่ออารมณ์ให้สิ้นได้ อันจะทำให้ได้พบซึ่งอาดมันอันบริสุทธิ์ของตน |๒๔-๒๘| สภาพของ ‘พรหมนิรวาน’ |๒๕| บทสรุปอันแสดงเป้าหมายของการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นเพื่อถวายบูชาแด่องค์พระปรเมศวร

๖.

รชานโยคะ โยคะแห่งฉาน

|๑-๒| ผู้ประกอบกรรมด้วยสังกัลปคือ ‘สัณยาสิ’ หรือ ‘โยคี’ ‘โดยแท้’ หาใช่ ‘นิรคฺนิ’ หรือ ‘อกริย’ ไม่ |๓-๔| การประกอบกรรม (กรรม) และการสละกรรม (สม) อันเป็นตัวกลางของสภาวะ ‘สาธनावสุตา’ และ ‘สิทฺทาวสุตา’ ในกรรมโยคะ และ ลักษณะของผู้ตั้งอยู่ในโยคะ |๕-๖| การปลดปล่อยอาดมันเพื่อผลสำเร็จของการปฏิบัติโยคะ |๗-๘| ในหมู่ผู้มีชัยเหนืออาดมัน ตำรวมด้วยโยคะนั้น ผู้เห็นเสมอด้วยพุทธิถือว่าเป็นผู้วิเศษยิ่ง |๑๐-๑๗| ‘โยคอาสน’ การควบคุมร่างกาย และอาหาร ในการบำเพ็ญโยคะ |๑๘-๒๑| สภาพของจิต เมื่อดำรงอยู่ใน ‘โยคสมาธิ’ |๒๔-๒๖| วิธีการควบคุมมนัสให้อยู่ในสมาธิศานติ และนิษจา |๒๗-๓๒| ความสุขอันสูงสุดของโยคินั้นคือการกินสู่พรหม (พฺรหฺมภูติ) อันคือการตระหนักรู้ในอาดมัน อันคือสภาพที่แท้จริงของตน |๓๓-๓๖| มนัส

ที่ไม่อยู่นิ่งนั้นควบคุมได้ยาก แต่อาจกราบได้ด้วยหลัก
'อภยาส' และ 'ไวราคุยะ' |๓๗-๔๕| ผู้บำเพ็ญโยคะ แม้
ไม่อาจบรรลุสุภาวะสมบูรณ์ได้ในภพนี้ แต่สภาวะของ
พุทธิสังโยคที่มีแก่นจะนำพาสู่การบรรลุได้ในภพหน้า
|๔๖-๔๗| โยคีนั่นถือว่าเหนือกว่าผู้ปฏิบัติธรรมทั้งปวง

๓.

ชฎานวิธานโยค โยคะแห่งฌานและวิภาว

|๑-๓| ปฐมบทของกถาในความหมายของ 'ฌาน' และ
'วิภาว' |๔-๗| 'ปรา-ปรกฤติ' และ 'อปรา-ปรกฤติ' คือปฐม
ภูมิของชีวิต |๘-๑๒| สถานะของพระปรเมศวร (อันติมะ)
อันแผ่ฐานอยู่ทั่วไป |๑๓-๑๕| ภาวะอันแท้จริงถูกบดบัง
ด้วยอำนาจมายา ความภักดีจะทำให้พ้นจากอำนาจของ
มายาได้ |๑๖-๑๘| วิธานของผู้ประกอบบูชาอันถือว่าผู้มี
ฌานคือผู้ภักดีที่สูงสุด |๒๐-๒๓| ผู้ถวายบูชาแต่ตัวเองก็
อื่น กุศลที่ได้นั้นโดยแท้เกิดจากพระปรเมศวร แต่เป็นกุศล
ที่หาจริงไม่ |๒๔-๒๘| ภาวะอันสูงสุดนั้นยากที่จะรับรู้ได้
(อวยกุต) อันด้วยการครอบงำของอำนาจมายา ทำให้เกิด
โมหะในทวิภาพ (ทวิทว) |๒๙-๓๐| 'พรหม' 'อริกุต'
'อริทว' อีกทั้ง 'อริยชฎ' ล้วนคือภาวะของพระปรเม
ศวรทั้งสิ้น

๘.

อักษรพหุพยโยค โยคะแห่งพหุพยโยคอันไม่มีเสื่อม

|๑-๔| นิยามของคำว่า ‘พหุพย’ ‘อชฺยาตุม’ ‘กรรม’ ‘อชิ
ภูต’ ‘อชิไทว’ และ ‘อชิยชฺว’ |๕-๘| การรฤกถึงพระ
ปรมัตถ์เมื่อสิ้นลมก็นำสู่ความเป็นปรมัตถ์ปุรุชอันเป็น
ทิพย์ |๙-๑๑| การตั้งอยู่ในสมาธิ โดยการเปล่งคำว่า ‘โอม’
เมื่อสิ้นลมก็นำสู่คติอันเป็นปรมัตถ์ |๑๔-๑๕| การตั้งจิต
มั่นอยู่ในพระปรเมศวร ยังผลให้การเกิดใหม่บรรลยสิ้น
ไป |๑๖-๑๙| ด้วยโลกฤาแผ่นดินพระพหุพยต่างถูกกำหนดให้
เวียนว่ายในสังสารวัฏแห่งการปรากฏเมื่อเริ่มทิวา และ
ความไม่ปรากฏเมื่อเริ่มราตรีแห่งพระพหุพยนี้ |๒๐-๒๒|
‘ปุรุช’ อันหาผู้ได้ (อวยภูต) หาเสื่อมได้ (อักษร) สามารถ
บรรลยถึงได้ด้วยภักดี อันมีการสิ้นนิวติเป็นเป้าหมาย |๒๓
๒๖| กาลสิ้นลมที่โยคีไม่มีหวนกลับสู่นิวติ (เทวยาน)
และกลับสู่นิวติ (ปีตถุยาน) |๒๗-๒๘| ผลที่ได้หากโยคีรู้
แจ้งในหลักของคติทั้งสอง จึงแนะนำให้ปฏิบัติโยคะอยู่
เสมอ

๙.

ราชวิทยาราชคหุพยโยค โยคะแห่งราชวิทยาและราชคหุพย

|๑-๓| ศรัทธาอันประกอบไปด้วยฉาณและวิชาณนั้นยังผลให้
บรรลยสู่ความหลุดพ้นได้โดยง่าย ดังนั้นจึงเรียกว่า ‘ราชา

วิทยา-ราชกุหุย' |๔-๖| ภาวะของพระปรเมศวรซึ่งสรรพชีวิตทั้งปวงอาศัยและไม่ได้อาศัยอยู่ |๗-๑๐| การสร้างและทำลายล้างจักรวาลและภูติทั้งหลายล้วนเกิดขึ้นด้วยมายาแห่ง 'ปรกฤติ' อันทำให้วัฏจักรหมุนไป แต่พระปรเมศวรผู้กระทำนั้น หาได้แปลเป็นอนในกรรมเหล่านี้ไม่ |๑๑-๑๒| 'อาสุสุริ' ผู้เฝ้าเวลาหาอยู่ในภาวะนี้ไม่ เมื่อพระปรเมศวรอาศัยอยู่รูปของมนุษย์ จึงทำให้ความหวัง กรรมและ ฌาน ของชนเหล่านั้นต้องเป็น 'โมฆะ' |๑๓-๑๕| แต่ 'โทวิ' ผู้ที่ตระหนักรู้ย่อมประกอบบูชาด้วยวิธีต่างๆ |๑๖-๑๘| ภาวะต่างๆของพระปรเมศวร อันคือสิ่งที่แผ่ซ่านไปทั่วในทุกสิ่ง |๒๐-๒๒| การประกอบยัญบูชาตามบัลลังค์ในพระเวทอันหวังที่จะไปสู่ความสุขในสรวงสวรรค์ จะสนองผลดังประสงค์ แต่ความสุขนั้นหาเป็นสิ่งยั่งยืนไม่ แต่การประกอบ 'ชุณยานยชุล' อันเพ่งสมาธิอยู่เพียงพระปรเมศวรนั้นย่อมได้มาซึ่ง 'โยคเกษม' |๒๓-๒๕| การบูชาเทวะองค์อื่นๆเป็นการบูชาพระปรเมศวรทางอ้อมนั่นเอง แต่ผลที่ได้นั้นแตกต่างกันตามแต่เทวะหรือภูติที่บูชานั้นๆ |๒๖| การบูชาด้วยภักดีโดยบริสุทธินั้นเพียงแต่การถวายดอกไม้ หรือน้ำ ก็เพียงพอแล้ว |๒๗-๒๘| ข้อชี้แนะให้สละกรรมทั้งปวงเพื่อถวายแด่พระปรเมศวร ด้วยจิตมั่นคงในอาตมัน อันเป็นหนทางสู่โมกษะ |๒๙-๓๑| พระปรเมศวรทรงเห็นเสมอกันในทุกสิ่ง ผู้ถวายคนแด่พระองค์ย่อมไปสู่บรมคติได้เท่าเทียมกัน |๓๔| ดังนั้นจึงทรงแนะนำให้อรชุนดำเนินตามวิธีแห่ง กรรม-โยคะนี้

๑๐.

วิภูติโยค โยคะแห่งวิภูติ

|๑-๓| ด้วยพระปรเมศวรทรงเป็นผู้ให้กำเนิดทเวะและ
ฤๅษีทั้งปวง ดังนั้นการรู้แจ้งในพระองค์จะทำให้เป็น
อิสระจากบาปทั้งปวง |๔-๖| วิภูติของพระอิศวรในรูปของ
ภาวะต่างๆ |๗-๑๑| ‘พุทธิสิทธิ’ (ความสมบูรณ์ของพุทธิ)
ได้มาด้วยฌานอันเกิดแก่ผู้รู้ในวิภูติโยคะของพระปรเม
ศวร |๑๒-๑๘| ปุณฺณของกษัตริย์อรชุนในวิภูติโยคะของ
พระปรเมศวร (อันคืออาดมัน) และวิธีเข้าถึง |๑๙-๔๐|
กถาในวิภูติของอาดมัน |๔๑-๔๒| สิ่งปรากฏที่ประกอบ
ด้วย ความประเสริฐ (สตุคฺวม) ความงาม (ศฺรี-มฺค) และ
อำนาจ (อูรฺชิตฺม) นั้น คือวิภูติอันเกิดแต่พระปรเมศวร
แต่เป็นเพียงอนุภาคเท่านั้น

๑๑.

วิศารูปทรศนโยค โยคะแห่งทรศนในวิศารูป

|๑-๔| คำอ้อนวอนของกษัตริย์อรชุนต่อพระกฤษณะให้
แสดงรูปอันสูงสุดของพระองค์ |๕-๘| พระกฤษณะทรง
โปรดกษัตริย์อรชุน และทรงประทานจักกมุทิพย์แด่พระองค์
|๙-๑๔| สัมผัสอธิบายรูปจักรวาล (วิศารูป) ของพระอิศวร
|๑๕-๓๑| กษัตริย์อรชุนทรงอธิบายรูปจักรวาลของพระ
อิศวรด้วยความปีติและหวาดหวั่น และทรงถามถึงกำเนิด

และหน้าที่ขององค์พระอิสวร |๓๒-๓๔| พระอิสวรทรง
ประทานคำตอบ และทรงประทานกำลังใจให้กษัตริย์
อรชุนประกอบบุท ด้วยความเป็น ‘มาตร’ ของพระองค์
เท่านั้น |๓๕-๔๖| กษัตริย์อรชุนทรงสรรเสริญพระปรเมศว
ร และทรงขอให้พระปรเมศวรทรงคืนรูปเดิมของพระองค์
|๔๗-๕๑| รูปอันสูงสุดนี้ หาอาจประจักษ์ได้ด้วยการประ
กอบยัธ หรือพิธีกรรมใดๆไม่ และพระปรเมศวร
ทรงกลายรูปพระกฤษณะ |๕๒-๕๕| การเข้าถึงสภาวะสูง
สุดของพระปรเมศวรนั้นทำได้โดย ความภักดี (ภกฺติ)
การสละในความยึดมั่น (นิะสงค) ความไม่เป็นศัตรู
(นิริไวร) โดยถวายกรรมทั้งปวงแด่พระปรเมศวร

๑๒.

ภกฺติโยค

โยคะแห่งความภักดี

|๑| กษัตริย์อรชุนทรงปจฺฉนาในปิลหาว่าสิ่งใดเหนือกว่า
กันระหว่าง การบูชาในสิ่งอันรับรู้ได้ (วฺยกฺโตปาสนา)
กับการบูชาในสิ่งอันรับรู้ไม่ได้ (อวฺยกฺโตปาสนา) |๒-๘|
วิธีทั้งสอง มีคติเหมือน กัน แต่การบูชาในสิ่งอันรับรู้ได้
นั้นง่ายและสามารถเข้าถึงปรมัตถ์ได้เร็วกว่า |๙-๑๒| วิธี
การเข้าสมาธิอันอาจกำหนดได้ด้วยวิธีอันหลากหลาย เช่น
การฝึกฝน (อภฺยาส) ฌาน (ชฺฌาน) ฌาน (ชฺฌาน) แต่สิ่ง
ที่ดีที่สุดคือ การสละในผลแห่งกรรม (กรรม-ผล-ตฺยาค) |๑๓
๑๔| ภาวะของผู้ภักดีอันเป็นที่รักของพระปรเมศวร อันถือ
ว่าผู้ภักดีที่เปี่ยมด้วยศรัทธา และปฏิบัติตามธรรมะแห่ง

ภกฺติโยคะนั้น เป็นที่รักที่สุดของพระปรเมศวร

๑๓.

เกษตรเกษตรขุณวิภาคโยค โยคะแห่งวิภาคของเกษตรและเกษตรฌาน

|๑-๒| นิยามของคำว่า ‘เกษตร’ และ ‘เกษตรฌาน’ |๓-๔| เกริ่นนำในการอธิบายสภาพและวิธีการของ ‘เกษตร’ และ ‘เกษตรฌาน’ อันมีมาแต่ในคัมภีร์อุปนิษิต และคัมภีร์พรหมสูตร |๕-๖| วิภาคของเกษตรอันประกอบด้วยองค์ ๒๔ + ‘ปุรุช’ = ๒๕ กอปรกับคุณของอาดมัน ๖ รวมเป็น ๓๑ |๗-๑๑| ฌานอันแท้จริง โดยสิ่งเป็นอื่นจากนี้ถือว่า เป็นอวิชชา |๑๒-๑๓| ภาวะของฌาน |๑๔| การตระหนักรู้ในภาวะของเกษตรและเกษตรฌานจะทำให้เข้าถึงภาวะอันเป็นปรมาตม์ |๑๕-๒๑| ความสัมพันธ์ของ ‘ปรกฤติ’ และ ‘ปุรุช’ |๒๒-๒๓| ‘ปุรุช’ ก็คือ พระมเหศวร คือ ‘ปรมาตมัน’ การรู้แจ้งว่าโดยแท้ ‘ปรกฤติ’ และ ‘ปุรุช’ นั้นแยกจากกัน ย่อมทำให้สิ้นซึ่งการนิวัต |๒๔-๒๕| วิธีทำให้รู้แจ้งในอาดมันของตน อันมี ฌาน สางขะ-โยค กรรม-โยคะ หรือ การประกอบบูชาตามผู้รู้ในพระเวท |๒๖-๒๘| การตั้งโยคระหว่างเกษตรและเกษตรฌาน ก่อให้เกิดสรรพสิ่งทั้งปวง แต่โดยแท้แล้วอาดมันนั้นเป็นสิ่งอันไม่มีเสื่อม อันควรพยายามเข้าถึงโดยแท้ |๒๙-๓๐| กรรมนั้นประกอบขึ้น โดย ‘ปรกฤติ’ ‘ปุรุช’ นั้นเป็นผู้เสวยผลแห่งกรรมนั้น |๓๑-๓๓| อาตมันนั้นเป็นนิรันดร์ เป็นนิรคุณ ฉะนั้นจึงไม่แปรเปลี่ยนด้วยกรรมใดๆ |๓๔| สิทธิสมบุรณ์

นั้นสามารถบรรลุได้โดยการเรียนรู้แจ้งว่าโดยแท้ ‘ปรกฤติ’
และ ‘ปรุข’ นั้นแยกจากกัน

๑๔.

กฤษฏวิภาคโยค โยคะแห่งวิภาคของไตรคุณ

|๑-๒| พระกฤษณะจะทรงประกาศซึ่งฉานสูงสุดอันจะนำไปสู่การบรรลุซึ่งสิทธิสมบูรณ์ |๑-๔| พระปรเมศวรทรงเป็นพระบิดาของสรรพชีวิต โดยที่ ‘ปรกฤติ’ นั้นเปรียบเหมือน ‘มหัตโยนิ’ |๕-๕| ภาวะของไตรคุณอันมีผลต่อการสร้างจักรวาล |๑๐-๑๑| ‘สัค’ เป็นภาวะที่ต่างกันของไตรคุณว่าคุณใดที่มีอำนาจเหนือกว่าคุณอื่น |๑๔-๑๘| สถานะหลังความตายนั้นจะแตกต่างกันไปด้วยสภาพของไตรคุณ ผลของกรรมนั้นแตกต่างกันไปตามแต่ว่าคุณใดจะมีอำนาจเหนือกว่า และระดับชั้นของคุณ |๑๙-๒๐| การบรรลุซึ่งความหลุดพ้นนั้นคือภาวะที่อยู่เหนือไตรคุณ |๒๑-๒๕| ลักษณะของผู้ที่อยู่เหนือไตรคุณ (ไตรคุณาคิต) |๒๖-๒๗| การได้มาซึ่งภาวะที่อยู่เหนือไตรคุณ

๑๕.

ปรุโขคตมโยค โยคะแห่งปรุโขคตมะ

|๑-๒| คำอธิบายถึง ต้นจักรวาล (พुरुหุม-วฤกษ) โดยเปรียบกับ ต้นอศฺวตฺถ |๑-๖| การตัดต้นอศฺวตฺถคือการตัดอนุพันธ์ของกรรมโดยการไม่เกี่ยวข้อง (อสงฺค) อันจะนำไปสู่การ

ไม่เกิดอีก |๗-๑๑| การกอดตัวและความสัมพันธ์ของกายหยาบ (ชีวะ) และกายละเอียด (ลึงค-ศรีย) ซึ่งมีเพียงผู้มีจักขุแห่งฌานเท่านั้นที่จะตระหนักรู้ |๑๒-๑๕| พระบรมศวรทรงแผ่ชานอยู่ทั่วไป |๑๖-๑๘| วิชานของปุรุชอันประกอบด้วย ปุรุชที่เสื่อมสลาย (กษร) และ ‘ปุรุช’ ที่ไม่มีเสื่อมสลาย - (อกษร) แต่ปุรุชโศตมะนั้นอยู่เหนือวิชานทั้งสอง |๑๙-๒๐| ผู้ตระหนักรู้ในปุรุชโศตมะย่อมเป็นผู้มีพุทธิ (พุทธิมานุ หรือ ผู้มีฌานทั้งปวง - สรวชฺฐาตดา) และสมบูรณ์ในหน้าที่ของตน (กฤตคฤคฺชยดา)

๑๖.

โทวาสุรสมปทวิภาคโยค

โยคะแห่งวิภาคของเทวสมบัติและอสุรสมบัติ

|๑-๓| ภาวะสมบัติทั้ง ๒๖ ของผู้ถือชาติกำเนิดด้วยทิพย์
|๔| ภาวะสมบัติของผู้ถือชาติกำเนิดด้วยอสุร |๕| ภาวะสมบัติอันเป็นทิพย์เป็นทางสู่โมกษะ แต่ของอสุรเป็นทางสู่พันธะ |๖-๒๐| รายละเอียดของลักษณะอสุรสมบัติอันนำไปสู่หายนะ และสังสารวัฏ |๒๑-๒๒| กามะ โภระ และ โลกะ เป็นทวารสู่นรก อันควรสละเสียให้สิ้น |๒๓-๒๔| บัณฑิตในศาสตร์คัมภีร์เป็นประมาณในการกำหนดครุ์ในสิ่งอันควรหรือไม่ควรกระทำ

๑๗.

ศรุตศาสตร์วิชาโคช โยคะแห่งวิชาของไตรศรุตศาสตร์

|๑-๔| วิชาทั้งสามของศรุตศาสตร์อันจำแนกตามภาวะของไตรคุณของ ‘ปรกฤติ’ (‘สาคตุวิก’ ‘ราชส’ และ ‘ตามส’) |๕-๖| ศรุตศาสตร์ของอสูร |๗-๑๐| อาหารสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๑-๑๓| ยัณณะสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๔-๑๖| ตปะสามจำพวกอันประกอบด้วย ตปะ ทางกาย (สารีร-ตป) วาจา (วาจิก-ตป) ใจ (มานส-ตป) |๑๗-๑๙| ตปะสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๐-๒๒| ทานสามจำพวกจำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๓| “โอม ตตุ สตุ” เป็นเครื่องหมายแห่งพรหม (พฺรหฺม-นินฺรฺเทศ) |๒๔-๒๖| “โอม” เป็นอุทาหรณ์ถึงการเริ่มต้นปฏิบัติกรรม “ตตุ” เป็นอุทาหรณ์ถึงความไม่หวังในผลแห่งกรรมที่ประกอบนั้น “สตุ” เป็นอุทาหรณ์ให้ประกอบแต่กรรมอันเป็นกุศล |๒๗| กรรมอันปราศจากศรุตศาสตร์นั้นเรียกว่า ‘อสตุ’ อันหาว่ามีค่าควรแก่ชาตินี้หรือชาติหน้าไม่

๑๘.

โมกษสฺนฺยาสโยค โยคะแห่งโมกษะโดยวิธีสฺนฺยาส

|๑-๒| นิยามของคำว่า ‘สฺนฺยาส’ แล ‘ตฺยาค’ ในนัยของกรรม-โยคะ |๓-๖| กรรมอันควร-และไม่ควรสละเสีย ส่วน

กรรมที่ควรประกอบนั้นควรประกอบด้วยความไม่ผูกพัน และความมุ่งหวังในผลนั้น |๗-๘| วิชานของสังฆยาส จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๑๐-๑๑| การสละได้ในผล แห่งกรรมนั้นโดยปฏิบัติตนเป็น ‘สาคคฺวิก-คฺยาคี’ ถือเป็น สิ่งประเสริฐสุดแล้ว ด้วยเพราะหามีผู้ใดอาจสละกรรมได้ |๑๒| ผลของกรรมทั้งสามอันหาปรากฏแก่ คฺยาคี (หรือ สังฆยาส) ไม่ |๑๓-๑๕| เหตุปัจจัยของกรรมทั้ง ๕ |๑๖-๑๗| การสิ้นภาวะแห่งอหังการ มีพุทธิที่บริสุทธิ์ รู้แจ้งว่า อาตมฉันหาใช่ผู้กระทำไม่มานั้น กรรมที่กระทำไปย่อมไม่ แปลเปื้อนด้วยบาป |๑๘-๑๙| วิชานทั้งสามของ ‘กรม โจทนา’ (แรงจูงใจให้ประกอบกรรม) และ ‘กรม-สํกฺรห’ (สิ่งอันสงเคราะห์อยู่ในกรรม) |๒๐-๒๒| ฅานสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๓-๒๕| กรรมสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๖-๒๘| กรฺตาสสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๒๙-๓๒| พุทธิสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๓๓-๓๕| ธฤติสามจำพวก จำแนกตามภาวะของไตรคุณ |๔๐| ไตรคุณเป็นภาวะของ สรรพสิ่งทั้งปวงโดยแท้ |๔๑-๔๔| การจำแนกกรรมของ วรรณะทั้งสี่อันเกิดตามภาวะของวรรณะนั้นๆ |๔๕-๔๖| สิทธิสมบุรณ์อาจบรรลุได้โดยการประกอบกรรมอันเป็น ธรรมะตามวรรณะของตน |๔๗-๔๘| การยึดมั่นในธรรมะ ของตนดีกว่าการยึดมั่นในธรรมะของผู้อื่น และควร ปฏิบัติโดยสิ้นความปรารถนาทั้งปวงอันจะทำให้บรรลุ ซึ่งสิทธิอันอยู่เหนือกรรม (ในขุภุมฺมสิทฺธิ) |๕๐-๕๖| วิธี การบรรลุสู่สถานะแห่งพรหม |๕๗-๕๘| พระกฤษณะทรง แนะนำให้กษัตริย์ออรชุนดำเนินตามหนทางแห่งโมกษะนี้ |๕๙

๖๓ | การสยบต่ออหังการของคนนั้นทำให้การกำหนดรู้
ของตนไว้ผล การอาศัยอยู่แต่ในอาตมันของคนเท่านั้นที่
จะทำให้ได้รับซึ่งสานติ |๖๔-๖๖| การหลุดพ้นสามารถ
บรรลุได้โดยการมอบตนแด่พระปรเมศวร |๖๗-๖๘| ทฤษณ
แห่งพระปรเมศวรนี้ควรถ่ายทอดให้แก่ผู้ที่ควรได้เรียนรู้
เท่านั้น |๗๐-๗๑| ผลอันเกิดแก่ผู้ที่ได้เรียนรู้ |๗๒-๗๓|
กษัตริย์อรชุนยังรู้ในธรรมทั้งปวงแล้ว และพร้อม
ประกอบกรรมด้วยธรรมของกษัตริย์ |๗๔-๗๘| ปัจฉิมบท
ของสัทซัยที่สรรเสริญพระกฤษณะและกษัตริย์อรชุน